

translated versions. The lexical diversity factor is higher in the original text than in the translations. By contrast, the logical coherence factor is higher in the translated versions than in the source-language text. The embolism coefficient is poorer in the original text than in the target-language texts.

Thus any serious divergence in translation leads to reader's false understanding of the feelings and emotions described by the author of the original text.

Key words: content analysis, psychographological analysis, a literary text, a translator, lexical diversity, logical coherence, embolism coefficient.

УДК 81'373. 2: 81'42

Жовнір М. М.,
аспірант кафедри журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
E-mail: marina.garaja@yandex.ua

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕЛІГЕНТ» У СВІТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено висвітленню етнокультурних особливостей концепту «український інтелігент» та аналізу мовних засобів втілення досліджуваного концепту у світському дискурсі. На основі студіювання лексикографічних джерел та дискурсу розширено спектр традиційних концептуальних ознак концепту «інтелігент» за рахунок проєкції на національно-ментальну площину.

Ключові слова: концепт, дискурс, світська бесіда, інтелігент, вербалізація.

Для української культури XIX ст. характерне активне вживання лексеми *інтелігент* на позначення учасника об'єднань людей за спільністю їх інтересів, способу буття та поведінки, задекларованих у вітчизняному світському середовищі. Для демонстрації зв'язку з українською культурою, спробуємо виділити та дослідити концепт «український інтелігент» в україноментальному контексті кінця XIX – початку XX ст. Подібних розвідок україністика не має, у цьому й полягає **актуальність** пропонованої роботи.

Мета статті – встановлення специфіки актуалізації концепту «український інтелігент» у мовопросторі української художньої літератури поміжів'я XIX–XX ст. Досягнення мети передбачає послідовне виконання таких **завдань**: розкрити змістові відмінності концептів «український інтелігент» – «інтелігент»; виявити етнокультурну специфіку концепту «український інтелігент» (як представника вітчизняного світського соціуму); проаналізувати мовні засоби репрезентації концепту «український інтелігент» у світському дискурсі.

Концепт «інтелігент» лексикографічними джерелами трактується, як «той, хто належить до інтелігенції» у значенні «людей розумової праці, які мають спеціальні знання з різних галузей науки, техніки й культури» [1, с. 36]. Атрибут *український* вказує на належність до конкретної (української) нації [1, с. 431]. Разом з цим, актуалізується унікальна комбінація ментальних ознак українського етносу, передовсім мова йде про гіперболізоване почуття патріотизму, індивідуалізм, емоційність, релігійність, сентименталізм, чутливість, ліризм, антеїзм (див праці І. Н. Бичка, П. І. Гнатенка, М. І. Костомарова, С. Б. Кримського, В. І. Крячко, М. В. Поповича, Д. І. Чижевського та ін.).

На основі аналізу словникових дефініцій, а також авторських інтерпретацій номінації *інтелігент* чітко окреслюються традиційні асоціативні моделі: *інтелігент – знання, інтелігент – культура, інтелігент – розумова праця*. Зважаючи на розширену національно-ментальними семантичними ознаками синкретичну основу поняттєвого компоненту концепту «український інтелігент», спектр асоціативних моделей поповнюється: *український інтелігент – патріотизм, український інтелігент – релігійність*. Саме ці концептуальні ознаки формували загальний простір світського інтелігентського дискурсу в Україні.

1. Український інтелігент – патріотизм. Попри всі розходження у поглядах та частковий генезис особистості, українська інтелігенція завжди відзначалася високим рівнем патріотизму. На рівні словесному такі ознаки репрезентують лексичні одиниці на позначення «любові до своєї Батьківщини, відданості, готовності для неї на жертви й подвиги» [1, с. 97] і тематично близькі до них: *українець, Україна, патріот, рідний край, патріотизм, народ, влада, поступ, свобода, боротьба, будучність тощо*: «*А мені не трудно, бо я зросла в Херсонщині в містечку, бо я знаю, що я українка*», «*Він разом хотів усе те прикласти до життя свого народу й України*» (І. Нечуй-Левицький); «*Ти не хочеш сього розуміти, моя патріотко, що я, як лікар, мушу знати всі красиві мови...*» (Є. Ярошинська); «*Я рад би то побачити. Він каже, що в нас інтелігенція замало працює для народу, що деінде бачив він іншу силу, що яка праця, така й будучність, що все лиш від нас залежить!*» (О. Кобилянська).

Автори іноді прямо озвучують політичну переконаність, вплітаючи відповідні ідей та міркування у тканину твору, апелюючи до комунікативно актуальних назв суспільно-політичних течій, рухів, організацій, напрямків, історичних постатей (*поступовець, соціаліст, соціал-демократ, ідеаліст, нігіліст, народолобець, хлопоман, демократ тощо*): «*Поступовець! Біда лише, що зраджує своїми зубами своє поетичне походження*», «*З його бесіди дізналася я, що він був соціал-демократом і загорілим поклонником Маркса*» (О. Кобилянська); «*Я знаю, ви молодий чоловік, ідеаліст, русин, народолобець і хлопоман*» (І. Франко). Маємо також приклади лінгвальної імплікації. Сполуки «*високе значення*», «*ваше змагання*», «*робити роботу*», «*праця для добра люду*» непрямо вказують на важливість праці інтелігентського товариства в цілому та кожного свідомого українця зокрема: «*Сму пригадалось усе те, над чим від двох літ працювала єго думка і єго серце, пригадались пляни тихої, благодатної праці для добра люду, як то він однокінкою, в лубянім візочку їздить від села до села, несучи лікарську поміч недужим, навчаючи селян усьому доброму, ратуючи бідних грішми, темних порадою, опущених щирим привітом*» (І. Франко).

Просвіта й подвижницька діяльність закладена в імпліцитних смислах та реалізується у текстових зразках завдяки фразеологізмам, порівнянням, метафорам: «*І він почував у собі силу й потяг до того, щоб розкинуть свої думи між людьми, поділитися ними з своїми товаришами*», «*Здавалось, він був тією силою вітру в природі, що має призначення розносити з собою насіння всяких рослин і на степи, і на піски, і за моря, і на високі гори*» (І. Нечуй-Левицький).

За допомогою вторинної номінації, зокрема концептуальної метафори «*переймати патріотичні настрої – виносити з собою ідеї*», показано позитивні зрушення та результат поширення українолюбства й патріотичних ідей «українським інтелігентом»: «*Часто дуже пізньою добою розходились товариші од Радюка додому, і не один молодий хлопець виносив з собою гуманну ідею й прихильність до людей, до народу, до України*» (І. Нечуй-Левицький).

Через негативний вплив низки екстралінгвальних факторів, найперше територіальну залежність України, український інтелігент зазнавав деформації на рівні менталітету. У текстах звучить одверта критика і заперечення такої зради ідеалам і переконанням, яким служить українська інтелігенція. Цей протест вербалізується семантично близькими лексемами-номенами зі зневажливою конотацією *сірина, темнота, брусованість*, уживаними на позначення неосвіченої, відсталі, недалекоглядної людини, яким бачиться пасивний, бездіяльний інтелігент: «*Я встидалася за темноту й брусованість своєї рідні і за те, що я жила в таких зависимих, майже негідних обставинах*», «*А покищо: сірина! І де тут родиться б генієві?*» (О. Кобилянська). Характеристика останнього доповнюється атрибутами *слабодухий, сплячий, заскорублий*: «*Ти слабодух по мимо свого таланту і енергичного поведіння, а по-друге, ти забрукався морально, і тому не поважаю тебе так, як давніше*» (О. Кобилянська); «*... і вже се робить вас виїмком серед тої заскорузлої і сплячої на своїх традиціях верстви, до котрої належите*» (І. Франко). У наведених прикладах зневажливе ставлення до інтелігенції, її осуд есплікується вербалізмами *встидаюся, не поважати*. Авторі сміливо називають неістинних інтелігентів «*духовними потворами*», що снують «*зароди зла*», а між рядків читається «*псевдорекорформатр*», «*безбожник*», «*визискувач*»: «*Вони – духовні потвори, зроджені нездоровою лектурою. Занежавши всяку чесну працю, перебирають на себе роль реформаторів і*

спускаються на чуже добро. Смерті вони не бояться, бо в них нема бога. Так я об них думаю!» (О. Кобилянська); *«Оскільки буде меншати визискування одиниці одиницею, оскільки буде меншати визискування народу народом, остільки будуть марніти й ослабати зароди зла...»* (І. Франко).

2. Український інтелігент – релігійність. Релігійний складник тісно вкорінений в українську ментальність. Внутрішня побожність та богобоязливність здавна впливають на формування гуманних, дещо ідеалістичних світоглядних орієнтирів українця. З цього приводу М. І. Костомаров зауважує: *«Український народ – глибоко релігійний народ. Чи так чи інакше склалися обставини його життя, чи таке чи інше було його виховання, він берегтиме в собі релігійні основи доти, доки існуватиме сума головних ознак, що становлять його народність»* [3, с. 58]. На невіддільність національного і духовного відродження української нації вказує також І. Огієнко, висунувши гасло: *«Служити Богові – служити Україні»* і навпаки *«Служити Україні – служити Богові»* [2, с. 72]. Студіювання релігії було обов'язковим у системі тодішньої освіти. Навіть будучи освіченими, українці усе ж залишалися глибоко віддані Богові, разом із філософськими, історичними книгами *«зчитувалися»* книгами релігійного змісту та корилися заповідям: *«Жена да убоїться свого мужа», – так глаголе святе письмо», «Сухобрус часто справляв у себе панахиди і все глибше та глибше зачитувався в «Житія святих», «Може, він своїм «Патериком» та патріархальним впливом вижене з неї той дух вередів»* (І. Нечуй-Левицький).

Ідучи до тексту, маємо приклади експлікації набожності українців через використання лексем *Бог, Творець, Святі*, які означають того, хто став творцем світу й керує ним. Згадується також іпотоїбична сторона, очолювана *Сатаною*: *«Вповні справедливий тільки дин Бог, той, що бачить усе, що кождий з нас ховає на дні серця»* (І. Франко); *«Для нашого Творця всяк рівен, нема йому різниці до того, хто чим багатий»* (І. Франко), *«– Наші московськісвятіборолися ще більше і полатали боки самому сатані!...»* (І. Нечуй-Левицький). Бог – це неземний адресат віри, засвідчити яку і поговорити зі Святим Отцем можна у *церкві*, біля *ікони, мощей* тощо: *«Стара Зоя забулась, що недавно прийшла з церкви, і, намотавши чотки на руку, підтягала Сані...»*, *«Він дуже часто почав їздити в лавру, часто ходив в пещери, кожного ранку ходив знаменуватися до Братської чудовної ікони богородиці і натцесерце в неділі і в празники пив почаївську свячену воду», «Думаєте, що в вас мощей більше!»* (І. Нечуй-Левицький). Бог – адресат не лише віри, а й постійних звернень людей. Свідченням того, що віра глибоко вкорінена у свідомості кожного українця, є підсвідоме використання у мовленні фразеологізмів *«Матір Божжа», «Бог зна», «Дасть Бог», «Боже мій», «Царство небесне»*, що ніби вказує на постійний, безперервний діалог з Богом: *«Таже я би. Матінко божжа!»*, *«Бог його зна, може се й грішно, але щож я тому винна, коли воно так?»*, *«Боже мій, чи думав я, чи снів я коли небудь, що воно отак можливо?»* (І. Франко); *«Дасть бог, одужаєте й поздоровшаєте і довго-довго ще будете жити», «Любо, Бог з тобою!»* (Леся Українка), *«Боже благослови, Боже благослови!»*, *«Чим же я винна, коли бог навів нашого батька, царство йому небесне, на таку путь, на таку думку»* (І. Нечуй-Левицький).

3. Український інтелігент – освіченість, знання, просвіта, розумова праця, розвиток, саморозвиток, які представлені у творах відповідними лексемами *розум, ум, освіта, знання, просвіта, наука*: *«Що то за уми! Що то за розуми!»* (І. Нечуй-Левицький); *«Їй було весело й цікаво ... цікаво подивитися на обстанову, в якій мешкають професори, – загадкові люди, що читають лекції, володіють таємницями знання, провадять іспити, підписують курсисткам матрикули, пробігають по коридорах, не люди, а символи всезнання»* (В. Домонтович), *«Я буду жити для науки, для просвіти»* (І. Нечуй-Левицький).

Єдиновірний окреслений *«путь до загального добра»* передбачав освіту народу і моральне виховання, а отже, окрім позначення розумової активності, образи людей, які зуміли здобути освіту, доповнюються атрибутами *розумний, вчений, розвинений, освічений, просвітлений* чи відмінковими поєднанням іменника із прийменником: *«Він розумна людина, цей ваш приятель. Я хотіла б з ним познайомитись»* (В. Домонтович); *«Я людина з просвітою, з вищим потягом: люблю читати й метикувати. Люблю людей метикуючих, розвитих»* (І. Франко).

На мовному рівні постійну копітку працю над собою та науковий ріст представлено групою первинних номінацій *світогляд, думки, переконання, погляд, ідеал, міркування тощо*, а також дієсловами *учити, читати, писати, працювати, нотувати* та ін., які входять до семантичного поля поняття *розумової праці* як «трудової діяльності, що потребує переважного напруження сенсорного апарату, емоційної та психічно сфери і не потребує значних фізичних зусиль» [1, с. 1103]: «*Все читає книжки. Он вчора купила оту товсту ... випуски з неї робить*», «*Сиділа я вчора в своїй хаті, писала листи довго*» (Леся Українка); «*Нічого немає дивного для того, хто змалку вчиться*» (І. Нечуй-Левицький); «*Я бачу, що ви весь час без перерви працюєте*» (В. Домонтович).

Потяг до самоосвіти, науки, вчення імпліцитно представлений контекстами: «*пізньою добою*», «*просила його кинуть книжки, виривала навіть з рук і, розсердившись, гасила світло*», «*засиджувавсь над книжками до пізньої ночі*», «*кабінет був обставлений шафами з книжками*», «*читав разом*» та ін.: «*І не раз Степанида пізньою добою входила в кабінет, просила його кинуть книжки, виривала навіть з рук і, розсердившись, гасила світло*», «*Більше й більше він засиджувавсь над книжками до пізньої ночі*», «*Дашковичів кабінет був обставлений шафами з книжками*», «*Кілька книжок лежало купою під канапою. На всяких місцях лежало з п'ять розгорнутих книжок і журналів, котрі Радюк читав разом*» (І. Нечуй-Левицький).

4. Український інтелігент – культура, вихованість. Інтелігенти мали бути наділені найкращими внутрішніми якостями й особистісними характеристиками, формувати взірцевий образ для простих народних мас і доповнювати культурну парадигму епохи. У текстову тканину колоритно вплетені лексеми на позначення таких ознак: *чесний, мужній, самостійний, делікатний, здержаний тощо*: «– *А як же! Чесний! Ви тільки так до него говорите, ласкавенько, ще й посадите коло себе, то вже він зуміє вам баки забити!*» (І. Франко); «*То ж пам'ятай, що правнучці лицаря личить бути мужньою й самостійною*» (Н. Королева); «*І з усього видно було, що ті закони не чужі єму, що він знає їх, що вміє бути делікатним і здержаним, де того треба...*» (І. Франко), «*Він для мене завжди такий привітний і ласкавий, що це було би нечемністю відповідати йому грубістю*» (О. Кобилянська), «*Обидві вони були дуже розумні, чепурні й веселі; обидві були дуже уперті*» (І. Нечуй-Левицький).

Мовна та поведінкова культура розширюється інформацією про основні уміння, якості, якими мають володіти інтелігентні українці. Опанування базовими основами культури було закладене у системі освіти тогочасної України: «*Після дякової науки Сухобрус посилав їх до одного пансіону годів зо два, де вони вивчились говорити по-великоруській, вивчились шити, й вишивать, і грати на гітарі, як тоді була мода*» (І. Нечуй-Левицький); «*В інституті ж навчать її «манір» і «доброї поведінки» та «мистецтва обертатися в товаристві собі рівних»...*» (Н. Королева).

Не можна поминути увагою часо-просторовий компонент. Непоодинокими є вказівки на локацію, події, що зумовлюють товариські сходини, уведені через авторське послуговування лексемами *концерт, бал, вечір, город, театр, салон, кружок, вечірка* та ін.: «*Інтелігенція нашого містечка давала на добродійну ціль концерт (у користь убогих дітей)...*», «*Я часом мрію об тім, як би я була раз на великім прегарнім балу...*», «*Вечір був прегарний, воздух свіжий...*» (О. Кобилянська); «*Мабуть, були десь в гостях? Чи, може, в театрі? – казав Сухобрус*» (І. Нечуй-Левицький); «*Тоді в салоніку Трацких бувало весело і гутірко...*», «*Наш панянський кружок так само не цурається просвіти, дбає за неї, виробляє собі принципи*» (І. Франко); «*Пам'ятаєте як ви були «душею» гуртка нашого?»*, «*За цими вечірками клопоту не оберешся і перше, і ще більше потім, а користі здебільшого так мало*» (Леся Українка).

У підсумку слід зауважити, що концепт «український інтелігент» не був предметом мовознавчого дослідження. Це створює лакуну у парадигмі лінгвістичної перспекції світської комунікації, позаяк саме у концепті «український інтелігент» розкрито етнокультурну специфіку представника вітчизняного світського соціуму.

Проведений лексикографічний аналіз мовних засобів, які вербалізують концепт «український інтелігент», з одного боку засвідчує його номінативну й семантичну щільність, а з іншого – складність і багатогранність. Мова йде про співіснування універсальності ознак та їх національно-ментальної

специфічності. Спектр традиційних асоціативних моделей, окреслених на основі аналізу поняттєвого компоненту концепту «інтелігент»: *інтелігент – знання, інтелігент – культура, інтелігент – розумова праця*, розширюють ті, асоціативні моделі, які репрезентують українську національну ознаку. До них відносимо *український інтелігент – патріотизм, український інтелігент – релігійність*. На рівні мовному виділені концептуальні ознаки актуалізуються експліцитно, засобами первинної та вторинної номінації, а також вербалізуються лексичними одиницями, семантика яких містить імпліцитний зв'язок із ключовими лексемами. «Український інтелігент» постає освіченим, вихованим, свідомим українцем, котрий, керуючись божественними заповідями, ставить собі за обов'язок – бути творцем, носієм та поширювачем ідей розуму і патріотизму у всій багатоманітності цих понять.

Зважаючи на постійні зрушення, що відбуваються у семантичній структурі мови, виникає необхідність діахронічного дослідження концепту «український інтелігент». Перспективним також вбачається розгляд мовних засобів представлення концептуалізації світськості з урахуванням еволюції поняття і рефлексії мови на зміни у світосприйнятті українців.

Список використаної літератури

1. Словнику української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/>
2. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7884/>
3. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров. – К.: Майдан, 1991. – 58 с.

Список використаних джерел

1. Домонтович В. Проза / В. Домонтович. – Мюнхен : Сучасність, 1988. – 415 с.
2. Кобилянська О. Вибрані твори / О. Кобилянська. – К. : Інтеллект-Арт, 2008. – 431 с.
3. Королева Н. Без коріння: життєпис письменниці / Н. Королева. – Торонто : Українське видавництво «Добра книжка», 1968. – 114 с.
4. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у десяти томах / І. С. Нечуй-Левицький. – К. : Наукова думка, 1965–1968. – Т. 1: Прозові твори: повісті. Оповідання. – К. : Наукова думка, 1965. – 377 с.
5. Українка Леся. Блакитна троянда: драма / Леся Українка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/drama/9452-ukrayinka-l-blakitna-troyanda/>
6. Франко І. Я. Не спитавши броду... / І. Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/30373>
7. Франко І. Я. Перехресні стежки: повість / І. Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://storinka-m.kiev.ua/product.php?p_id=2907

Жовнир М. Н. Вербалізація концепта «український інтелігент» в світському дискурсі.

Анотація

Стаття посвячена освітленню етнокультурних особливостей концепта «український інтелігент» і аналізу мовних засобів втілення досліджуваного концепта в світському дискурсі. На основі вивчення лексикографічних джерел і дискурсу розширено спектр традиційних концептуальних ознак концепта «інтелігент» за рахунок проєкції на національно-ментальну площину.

Ключевые слова: концепт, дискурс, світська бесіда, інтелігент, вербалізація.

Zhovnir M. N. Verbalization of the concept «Ukrainian intellectual» in the secular discourse.

Summary

The paper addresses the issue of the recent practice to describe and show the means of the nationally marked concept verbalization. The author considers the problem of the research of the lexical verbalization (concept «Ukrainian intellectual») within Ukrainian prose and drama XIX – early XX cent. The object is a secular discourse, the subject is the lexical means of verbalization of the concept «Ukrainian intellectual».

The author gives the notion of the concept from the perspective of linguo-culturology, emphasizing the cultural component of the concept, and pays special attention to the description of the concept «Ukrainian intellectual» that was not previously subjected to research.

Based on the analysis of lexicographical sources and discourse, expanded the range of traditional conceptual signs of the concept «intellectual» involving the national-mental component. It is highlighted and examined such aspects: the clear understanding of concepts «intellectual» and «Ukrainian intellectual», the main differences between these concepts and the specific mental characteristics of «Ukrainian intellectual», such as patriotism and religiosity.

The main conceptual signs of this concept are: Ukrainian intellectual – knowledge, Ukrainian intellectual – mental labour, Ukrainian intellectual – culture, Ukrainian intellectual – patriotism, Ukrainian intellectual – religiosity.

According to the analysis results «Ukrainian intellectual» is educated, well-mannered, generous patriot who supports, and defends Ukrainians in their desire to live in peace and liberty. In addition, he is a deeply religious person.

It is noted the importance of the development of the theme of the intelligentsia in the Ukrainian society and provides a perspective for future research. The necessity of the future analysis is clarifying during the analysis the next points: reality conceptualization and the worldview of Ukrainians, lexical means of verbalization of the Ukrainian social life.

Key words: *concept, discourse, small talk, intellectual, verbalization.*

УДК 811.161.1'373.6

Жуйкова М. В.,
доктор филологических наук,
профессор кафедры прикладной лингвистики
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки
E-mail: mzhujkova@ukr.net

РУССКИЙ ГЛАГОЛ «ОБЛАПОШИТЬ»: ПРОИСХОЖДЕНИЕ, ПРАГМАТИКА, КУЛЬТУРНЫЕ КОННОТАЦИИ

В статье рассмотрено происхождение русского экспрессивного глагола «облапошить», который входит в тематическую группу обмана. Его внутренняя форма в современном русском языке оказалась затемненной, что привело к ошибочным реконструкциям. Привлечение широкого диалектного материала позволило установить исходную форму этого глагола (облопоушить), а также его мотивирующую основу (лопоухий). В статье также описаны культурные коннотации, на основе которых сформировалась семантика глагола «облапошить».

Ключевые слова: *историческая лексикология, внутренняя форма, мотивирующая основа, образное значение, культурная мотивация, глаголы обмана.*

Постановка проблемы. Известно, что различные фрагменты национальной картины мира отличаются разной степенью разработанности в языке, в частности, наиболее релевантные для языкового коллектива концепты и их группы представлены значительным количеством языковых единиц разных уровней. Для русского культурного пространства оказывается весьма важным концепт «обман» (тракуемый двояко: и как сознательное искажение истины, и как мошенничество), что выражается, в частности, в наличии весьма обширной группы слов и фразем, формирующих лексико-фразеологическое поле обмана (по некоторым подсчетам, это более пятисот единиц, включая диалектные). Среди этого массива доминируют лексемы и фраземы, имеющие коннотации оценочности и экспрессивности; другая характерная особенность многих единиц данного поля – отсутствие или «затемненность» внутренней формы, демотивация. Поскольку в современных лингвистических исследованиях большое значение придается анализу проявлений национально-языковой специфики, детальное изучение единиц поля «обман» относится к числу **актуальных** задач русистики. В наших работах уже рассматривалось происхождение некоторых глаголов и фразеологизмов обмана, в частности, *провести, обвести, объехать, на кривой не объедешь, подвести под монастырь*, см. обобщающую монографию [6].

Цель данной статьи — установление внутренней формы и мотивационных связей глагола *облапошить*, который входит в тематическую группу «обман, мошенничество». На первый взгляд, это глагол кажется изолированным от других единиц русского языка (кроме своих же производных *облапошивать, облапошиться, облапошивание, облапошник* и пр.). Как его внутренняя форма, так и связи с другими словами для современного носителя языка оказываются неясными, что стимулирует поиски его исходной мотивации. Наиболее ценна параллельная реконструкция плана выражения и плана содержания, что позволяет как минимизировать возможные ошибки, так и верифицировать полученные выводы.

Как верно отмечал в свое время В. Виноградов, следует различать два подхода в диахронных исследованиях лексики: во-первых, историко-этимологическое направление, при котором слово рассматривается только в статусе представителя целого гнезда и само по себе «становится исторической абстракцией» [1, с. 8], и во-вторых, историко-лексикологическое направление, когда